

21 FEB. 1992

STAVANGER MUSEUM
BIBLIOTEK

Museums-Tidende

INFORMASJONSAVIS FOR STAVANGER MUSEUM NR.1 FEBRUAR 1992

Året som gikk og de som kommer

Årsmeldingen er skrevet og årsregneskapet gjort opp. 1991 kan opsummeres som et godt arbeidsår for Stavanger Museum. Aktivitetsnivået har økt til tross for fortsatt nullvekst over de offentlige budsjetter. Ved hjelp av ekstraordinære tiltak, mange gode samarbeidspartnere og velvillige givere, har vi greid å holde farten oppe inspirert av en stadig større publikumstilstrømning.

I fjor registrerte vi 66.500 besøkende. Rekorden fra 1990 ble grundig slått og det er virkelig grunn til å glede seg over et besøkstall som tilsvarer 2/3 av kommunens folketall. Vi skylder stor takk til alle som på en eller annen måte bidro til museets gode resultater i 1991.

Med slik støtte i ryggen bør vi ha gode forutsetninger for å ta fatt i nye utfordringer - og de er det mange av.

Sommeren 1995 samles 1500-2000 museumsfolk fra hele verden til ICOM's generalkonferanse i Stavanger. I den sammenheng vil Stavanger Museum kanskje bli det viktigste utstillingsvindu for det desentraliserte norske museumsvesenet. De ansatte og direksjonen har lagt lista høyt og vedtatt at vi skal presentere en institusjon på høyt internasjonalt nivå. Tvi, tvi, kjære politikere, medlemmer og venner - er dere med? Dette må vi klare!

Harald Hamre

INNKALLING TIL ÅRSMØTE

Stavanger Museums medlemsforening innkalles med dette til årsmøte på

LEDAAL

TORS DAG 12. MARS 1992 KL. 18.00

Dagsorden:

1. Konstituering
2. Årsberetning
3. Regnskap
4. Forslag til vedtektsendring - omdanning til stiftelse.
5. Valg

Årsberetning, regnskap, forslag til nye vedtekter og valgkomiteens innstilling kan fås ved henvendelse til museet, tlf. 52 60 35.

Etter årsmøtet gir Tore R. Nielsen et kåseri under tittelen: "Streiftog i H.Tho.L. Scaannings fotspor i Pasvik".

Stavanger 12.02.1992

Ole A. Tomasgaard (s.)
direksjonens leder

Et kjærkomment bidrag

11.februar kom den gledelige melding at Petroleum Wives Club hadde donert kr.18.000,- til restaurering av Gudmund Stenersens Ullandhaugbilder. Gaven ble overrakt museet under en liten høytidelighet dagen etter.

Stenersens bilder, med motiv fra Jæren i tilknytning til slaget i Hafrsfjord, ble malt i 1896 som veggdekorasjon i det nye Ullandhaugtårnet. Under krigen ble bildene tatt ned, siden glemt, og i 1989 gjenfunnet under en loftsrydding på Nylund skole.

Gaven gir muligheter for å restaurere flere av de største bildene. Museet har bestemt at de etter restaurering skal brukes til utsmykking i museets foredragsal.

Ole Magnus Røge

Stavanger-mesterskapet i mablis 1992

Stavanger-mesterskap i Mablis 1992

Arrangør: Norsk Hermetikkmuseum

Søndag 9.februar ble den første kampen i Stavanger-mesterskapet i mablis spilt på Hermetikk-museet. Intensjonen er at dette skal bli en årlig foreteelse som både kan bidra til å bevare denne delen av iddis-kulturen og samtidig skape meningsfulle aktiviteter på Hermetikk-museet. Mesterskapet er organisert som en cup med finale 5.april.

Sjeining av iddisar, pillefygertar og mablis var sikre værtern i hermetikk-byen Stavanger. Utstyrt med sirlige "iddis-bodder" og kuler av marmor, glass eller stål, samlet ungene seg for å spille mablis.

Ordet mablis kommer av det engelske uttrykket "marbles" som betyr marmor, marmorkuler. Slike marmorkuler ble bl.a. brukt av litografene til å slippe de litografiske steiene. Etter en tids bruk ble kulene slitt og måtte skiftes ut. Dermed var det lett for barn og unge å skaffe seg slike kuler til vårens mange mablis-konkurranser. I disse konkurransene ble det også brukt glasskuler i ulike farger eller stålkuler fra defekte kulelager. Den siste typen var mest populær på grunn av sin presisjon.

Spill med kuler er ikke et særegent Stavanger-fenomen. De eldste spor etter kulespill er faktisk tidfestet til et par tusen år f.Kr og er funnet i Egypt. Disse kulene var laget av

tilhugget stein eller leire. Kulespillenes popularitet var stor i Romerriket under keiser Augustus. Fra dette tidspunkt finnes det flere skriftlige kilder som omtaler kulekonkurranser. Mye tyder også på at romerne spredte spillet til alle deler av det romerske imperiet.

I England er de eldste spor etter kuler fra omlag 100 e.Kr. De skriftlige kildene viser at kulespill var populært både blant barn og voksne. Kulene som ble brukt var laget av enten stein, marmor eller tørket leire.

Et uttrykk for kulespillenes popularitet er den kjensgjerning at de første engelske mesterskap ble arrangert så tidlig som i 1588. I dag er dette de eldste nasjonale mesterskap som fremdeles blir arrangert. Konkurransen foregår hvert år på langfredag og åtte lag, hver med seks spillere deltar.

Interessen for kulene har imidlertid ikke bare vært forbundet med ulike typer spill. Mange har også vært opptatt av å samle på mablis kuler. I Norge er denne interessen ikke spesielt utbredt, men i England, USA og på kontinentet finnes det en rekke samlere med betydlige samlinger. Kulene omsettes bl.a. på auksjoner og prisene kan komme opp i mot kr.10.000 for sjeldne eksemplarer.

De vanligste kuletypene i dag er laget av glass med ulike fargerike bånd og spiraler innsmeltet. Slike glasskuler ble først laget av glass-blåsere i Venezia i senmiddelalderen. Ved midten av 1800-tallet utviklet tyske glassmakere verktøy og teknikker som muliggjorde masse-produksjon av glasskuler. Dette skapte en fornyet samleinteresse for kuler. Mablis-konkurranser i Stavanger kunne nok være både intense og prestisjefylte. De var imidlertid en aktivitet knyttet til barnas verden, bare sjelden lot voksne seg friste til å delta. Spillestedene var enten gruslagte veier, gårdsplasser eller allerhelst en hardtråkket mark. Med skohælen ble det nødvendige hullet laget, deretter ble småstein og rusk fjernet slik at kulene kunne rulle uhindret.

Reglene for spillet kunne være innfløyte, ofte med lokale variasjoner fra bydel til bydel. Hovedinnholdet var imidlertid følgende: Fra en strek, fire, fem meter fra hullet, ble kulene trillet

mot dette. Den spilleren som kom nærmest med det første kastet, fikk førsteretten til å forsøke å treffe, "knagge", motspillernes kuler. Når en traff, gjaldt det å sende disse ned i hullet. Spilleren var dermed slått. På forhånd var det avtalt hvor mange iddisar en skulle få ved knagg, treff i hullet osv. Spillet varte til bare en spiller gjensto.

Det ble også spilt en variant med strek istedenfor hull. Førsteretten fikk i det tilfellet den som kom nærmest streken. Belønningen ved knagg var i denne varianten avhengig av hvor nær motstanderens kule en ble liggende etter treff. Måleredskapen var hånda, og avstanden ble målt i fingerbredder og grep. Når en spiller hadde truffet alle motspillernes var runden slutt.

Mablis-spillet har ikke forsvunnet helt, men de fleste steder er iddisane som betalingsmiddel borte, istedet har det blitt vanlig å spille om kuler. Reglene for spillet har dermed også blitt forandret.

John Gunnar Johnsen

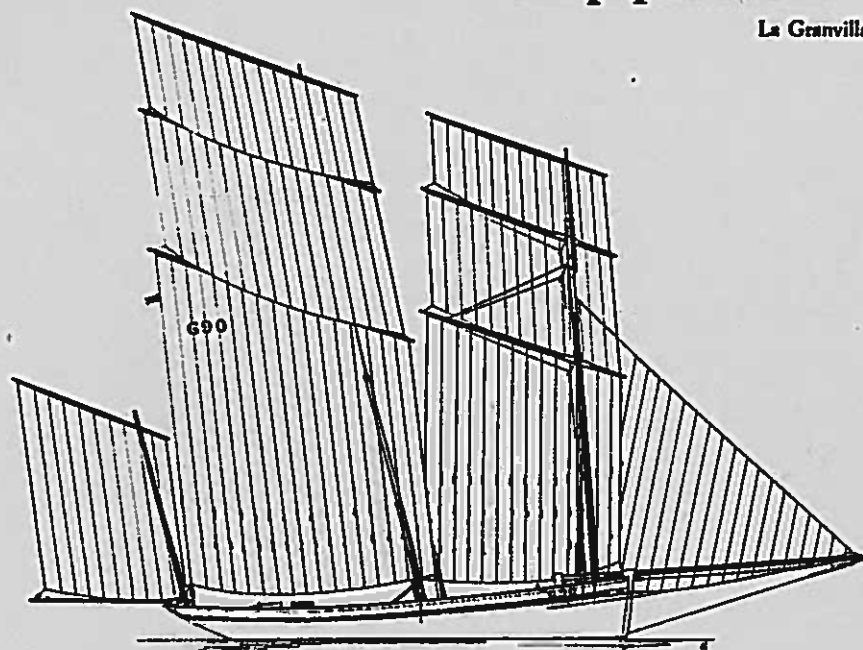
HUSK!

- * Treding, røyking, legging og SMAKING av brisling første søndag i hver måned på Hermetikk-museet.
- * Hermetikk-museet 5. april: Aktiviteter spesielt for barn.
- * Lokalhistorisk kafe på Hermetikk-museet hver tirsdag kl 17.30 - 19.30. Enkelte tirsdager: Kåseri eller omvisninger. Tilbudet varer ut april.
- * Aktivitetsdag i Gamle-Stavanger 3. mai. Hermetikk-museet, Bank-museet (Bjergsted Terrasse), Bydelsvandring, m.m.
- * Stavangermesterskapet i mablis på Hermetikk-museet.
- * Har du skaffet deg "Iddis-kalenderen" 1992? Museums-Tidende sine lesere kan nå skaffe seg denne flotte kalenderen til spesialpris, kun kr.30,-. Kalenderen må hentes i ekspedisjonen i Musegt.16.

Skipsportretter

La Granvillaise

I rom for skiftende utstillinger på Sjøfartsmuseet viser vi denne vinteren et utvalg skipsportretter fra museets samlinger. De fleste portrettene viser fartøy som er bygget i Stavanger, eller har vært eid av redere fra Stavanger.

Hva er skipsportrett?

Et skipsportrett er en avbildning av et bestemt navngitt fartøy. Hovedvekten

er lagt på å presentere fartøy så nøyaktig som mulig. Fartøymalerne var gjerne tidligere sjøfolk som hadde praktisk kjennskap til skipet og sjølivet. Skipet ble avbildet etter avtale med kjøper, vanligvis skipsføreren, slik som det tok seg best ut og i en ønsket kulisse.

Fartøymalerne benyttet i hovedsak vannfarger eller oljemaling. Andre

fremstillingsteknikker omfatter underglassmalerier, Kapp-blad og bøyebilder. Kappbladet er blad av en busk som vokser på Taffelberget i Cape Town. I tillegg kommer silk picture, som var applikert og brodert. Disse ble framstilt i perioden 1870-80 av Thomas Willes i New York.

Stavangers mest kjente skutemaler var Halvor Mikkelsen, som malte i perioden 1877-99. Han var en av de mest produktive skutemalerne vi har hatt i Norge.

Hva kan skipsportrettene fortelle oss?

Skipsportrettene formidler opplysninger om vår maritime kultur både gjennom tekst og selve billedfremstillingen. Ut av bildene kan vi hente kunnskap om fartøyenes navn og hjemsted, skipsførerenes navn, datering, stedet hvor bildet ble malt og malerens signatur. I tillegg kan navnevimpel, nasjonalflagg, byflagg, rederiflagg og signalflagg gi opplysninger om fartøyet.

Skipsportrettene er derfor en viktig kulturhistorisk kilde til kunnskap om vår maritime tradisjon.

Randi Skotheim

Publikumsrekord igjen!

Stavanger Museum hadde over 66.000 besøkende i 1991, - en økning på 7,9% i forhold til rekordtallene fra 1990.

	1990	1991	ENDRING
Musegt.16	21.141	21.093	- 0,2%
Sjøfartsmuseet	16.329	14.381	- 12,3%
Hermetikkmuseet	7.941	12.762	+ 60,7%
Breidablikk	9.900	10.731	+ 8,4%
Ledaal	6.288	7.587	+ 20,7%
Totalt	61.659	66.554	+ 7,9%

Musegt.16 er fortsatt det best besøkte anlegget med et stabilt besøkstall gjennom flere år på ca.21.000.

Sjøfartsmuseet har hatt et stabilt besøkstall siden åpningen i 1985, men opplevde en nedgang i 1991 som følge av redusert ressurstilgang.

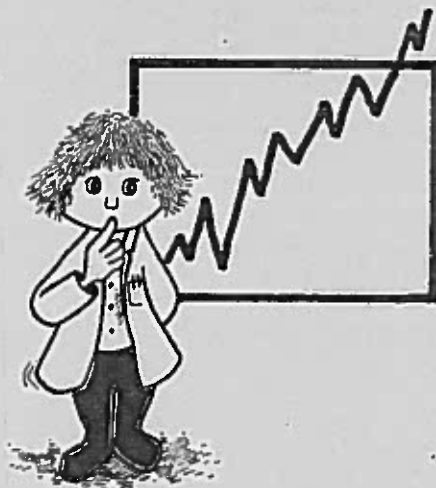
Hermetikkmuseet var vår store publikumssuksess i 1991, med en økning i besøkstallet på over 60%. Her har det skjedd en betydelig oppprioritering av publikumsaktivitetene blant annet med svært populære "iddis"-dager og autentisk røyking av brisling.

På Breidablikk og Ledaal fortsetter publikumsbesøket å vokse, slik det har gjort gjennom flere år. Her er det spesiell grunn til å nevne julefesten som samlet over 1000 mennesker på de to anleggene.

66.500 besøkende tilsvarer 2/3 av Stavanger bys befolkning. Vi er svært glade for den store oppslutningen om museets utadrettede virksomhet.

Da Arkeologisk Museum åpnet sine nye utstillinger i juni 1991, ble vi spådd hardere konkurranse om publikums oppmerksomhet. En slik effekt har vi ikke merket. Tvert imot ser det ut til

at økt besøkstilbud skaper økt etterspørsel. AmS hadde 10.500 besøkende i 1991. Med økningen på Stavanger Museum, kan det slås fast at museumsbesøket i Stavanger har vokst med over 15.000 i løpet av 1991. Det er grunnlag for slagordet "Museumsbyen Stavanger".

MUSEUMS-STAFETTEN GÅR SIN GANG

19. januar startet vårens museums-stafett. Familiearrangementet på Sjøfartsmuseet ble svært godt mottatt av nesten 700 små og store besøkende. Et av høydepunktene var da Øvind Tendenes overrekte modellen av "Anna" af Sand til museet. Mange arbeidstimer og flott presisjonsarbeid ligger bak denne nydelige modellen. Den dagen kunne en også kjøpe byggesett av "Anna" og bygge den på museet.

Mange kom også for å høre Johannes Østvold kåsere om lokalrutevogn søndagen etter. Museets nye møterom hvor en kan sitte ned og ta en kopp kaffe, kom godt med begge dagene. Hver første søndag i måneden er det treding, røyking, legging og smaking av brisling på Hermetikk-museet. Bytting av iddisar hører også med. Første søndagen i februar fikk mer enn 300 smake nyrekt brisling. Det blir flere muligheter utover våren.

HVA VIL SKJE FRAMOVER?

I Stavangerskolenes vinterferie er det blitt tradisjon at Stavanger Museum gjør noe spesielt. I år er også Arkeologisk museum med.

I Muségt. 16 vil det bli mye kjekt å lære om fugler - og en kan lage sin egen fuglekasse. Selvsagt blir det også oppgaver, film og andre aktiviteter. I mars kommer stafetten til Vestlandske skolemuseum, Statsarkivet/ Utvandrersenteret, Vegmuseet og Grafisk Museum.

Senere blir det byvandring, arrangement på Hermetikk-museet og Aktivitetsdag i gamle Stavanger, tur til helleristningsfeltene på Austre-Åmøy og smaksprøver på "jernaldermat" på Jernaldergården. Kystkultursentret innviterer til Engøyholmen siste dagen i mai.

Når vi avslutter stafetten 14. juni i forbindelse med Utvandrersfestivalen, har minst 20 muséer, arkiv, lag og organisasjoner deltatt i vise bredden i museumstilbudene i Stavanger!

Vi er stolt av alt vi har å vise fram! Alle museumsinteresserte: Følg museumsstafetten videre utover våren! Du har mye kjekt i vente.

Anne Berit Sæl

Samarbeid mellom museumsbibliotek

Det har i flere år vært arbeidet med tanken om å etablere et felles kompetansesenter for de kunst- og kulturhistoriske museene (NKKM). I juni 1991 kom NKKM med utredningen: "Institutt for museumsutvikling - et kompetansesenter for museer i Norge - mål, innhold, organisering".

Et av flere hovedarbeidsområder som blir behandlet her er arkiv og bibliotek, og på denne bakgrunn ble det tatt initiativ til et møte for museums-bibliotekarere høsten 1991.

Folk flest er nok ikke klar over at mange av de større museene i landet har store fag- og forskningsbibliotek. Stavanger Museum har f.eks. ca. 45.000 bind bøker og tidsskrift årganger.

På dette første møte mellom museums-bibliotekarere møttes vi 13 bibliotekarere fra 9 bibliotek til uformelle drøftinger. Tema var bl.a.: Samarbeid og eventuell felles database for relevant museums-litteratur.

Fornuftig gjenbruk av data kan gi en bedre utnyttelse av ressursene, og kan bli til god hjelp for museer med bibliotek uten fagpersonale. Det blir viktig å legge opp til felles systemer og formater slik at data kan utveksles mellom museene uten problemer. Det kan også bli snakk om å samordne program for registrering av gjenstander, fotos og litteratur.

Et fremtidig samarbeid mellom museumsbibliotekarere vil være helt i tråd med temaet for ICOM-95, her vil vi kunne vise til at vi har et samarbeidende desentralisert museums-bibliotekvesen.

ICOM har forøvrig i år dannet en ny gruppe for bibliotekarere innen komiteen for dokumentasjon, CIDOC. Begge bibliotekarere ved Stavanger Museum er innmeldt her, og vi skal prøve å være med på å lage et godt årsmøte for gruppen når de kommer til Stavanger i 1995.

Thurid Wishman

PERSONALNYTT

Kontorsjef Kjell Ødegaard sluttet ved Stavanger Museum 11. september 1991. Fra samme dato er tidligere førstekonsulent Jorunn Fjellså tilsatt som administrativ leder.

Konsulent Per Dahle var midlertidig engasjert som økonomikonsulent fra 1. september og ble fast ansatt i samme stilling fra årsskiftet.

Avdelingsleder Bjørn S. Utne ved Hermetikk-museet er innvilget permisjon ut 1992. John Gunnar Johnsen fortsetter som vikar fram til 1. august.

Tidligere museumspedagog Randi Skotheim er fra årsskiftet tilsatt som konservator ved Sjøfartsmuseet etter å ha vært konstituert i stillingen i ett

og et halvt år.

Anne Berit Sæl er fra 1. januar 1992 tilsatt som pedagog ved Hermetikk-museet og Sjøfartsmuseet. Hun har vært vikar i stillingen siden august 1990.

Kontorfullmektig Else Årstad sluttet ved Sjøfartsmuseet ved oppnådd aldersgrense 1. november 1991. Sekretær Frida Dahlberg har gått over i full stilling ved Sjøfartsmuseet fra samme dato.

Vår nye sivilarbeider heter Arild Skimmeland og er i følge massemedia et framtrekkende medlem av "1,90-klubben".

Ansvarlig red.:

Harald Hamre

Redaksjon:

Arvid Sandal

Layout:

Arvid Sandal

Stavanger Museum
Museet 16
N-4005 Stavanger

Avsender: